
Anka Vidovič-Miklavčič

Odnos dr. Antona Korošca do Kmečke zveze in Slovenske dijaške zveze (SDZ), 1929–1940

V svoji kratki osvetlitvi delovanja dr. Antona Korošca v zadnjem desetletju stare Jugoslavije se bom omejila le na njegov odnos do Kmečke zveze.

Ko je bila januarja 1929 razpuščena Slovenska ljudska stranka (SLS), je dr. Korošec ta ukrep diktature kralja Aleksandra strankinim članom v svojem razglasu takole pojasnil: »Po zakonu o zaščiti države z dne 6. januarja 1929 je tudi SLS razpuščena. Vse somišljenike prosimo, da sprejmejo to dejstvo mirno in lojalno na znanje, upoštevajoč višje državne interese. O pravem in primernem času Vam bomo predložili, kar bo z ozirom na nove razmere najboljše in najpotrebnejše.«¹ Ta poziv moremo razumeti tudi kot optimistično napoved predvsem agrarnemu delu SLS – Jugoslovanski kmetijski zvezi, ki je že nekaj dni pred uvedbo kraljeve diktature, 28. decembra 1928, v Ljubljani, na svojem občnem zboru sprejela sklep o svoji reorganizaciji. Poleti 1929, ko je bil Korošec še v Živkovičevi vladi, se je dejansko uspela po novih pravilih preosnovati prejšnja stanovsko-politična Jugoslovanska kmetijska zveza v stanovsko strokovno in kulturno organizacijo pod istim imenom.² Četudi so ji nova pravila narekovala le gospodarsko-zadružno in kulturno dejavnost, je bilo dokaj evidentno, da je v svojem kratkem času delovala bolj ali manj prikrito tudi v političnem življenju. Slednje je zlasti prišlo do izraza, ko je ta relevantni del razpuščene SLS zdaj v novi preobleki že omenjene legalne Jugoslovanske kmetijske zveze, katere vodstvo je bilo sestavljeno predvsem iz prvakov SLS, imel pomembno vlogo pri udejanjanju Koroščevih navodil v volilnem boju za skupščinske volitve novembra 1931.

Kot vemo, je bila abstinenca Koroščevih privrženecv, ki so bili s Korošcem vred v opoziciji, kriva za slabo volilno udeležbo v Dravski banovini, poglavitnega krivca – Jugoslovansko kmetijsko zvezo, pa je Marušičeva banska uprava še decembra 1931 nemudoma razpustila.

Ko je postal dr. Korošec v Stojadinovičevi vladi notranji minister, je nemudoma poskrbel za obnovitev ne le Prosvetne zveze temveč tudi Kmečke zveze, ki se je od decembra 1935 dalje živahno razvijala po vsej Dravski banovini. Glede na raziskavo problematike organizacijskega razvoja Jugoslovanske radikalne zajednice (JRZ) in obnovljene Kmečke zveze (KZ) sem ugotovila, da je bilo vodstvo in članstvo Kmečke zveze v dobršni meri članstvo slovenskega dela JRZ in da je imela Kmečka zveza pomembno vlogo tudi v kadrovsko-politično preosnovani Županski zvezi,³ ki je bila pred

---

¹ Domoljub, 30. januarja 1929, št. 5, Vse stranke razpuščene.

² Več o tem glej Anka Vidovič-Miklavčič, Kmečko stanovsko gibanje v okviru SLS v zadnjem desetletju stare Jugoslavije. Revija 2000, Ljubljana 1989, št. 46/47, str. 213–219.

³ Primerjaj: Anka Vidovič-Miklavčič, Kmečko stanovsko gibanje v klerikalnem taboru na Slovenskem 1935–1941 v Reviji Borec, januar 1990, št. 1, str. 71–143.

občinskimi volitvami 1935/36 še v rokah privržencev Jugoslovenske nacionalne stranke (JNS).

Korošec se je udeležil v času delovanja obnovljene Kmečke zveze dveh občnih zborov. Na prvem, 7. marca 1937, v Ljubljani je poudaril, da je tesno povezan s Kmečko zvezo kot eden njenih prvih ustanoviteljev na Spodnjem Štajerskem in pri tem nakazal razliko med tedanjo zvezo in zvezo v letu 1937, obenem je izrazil željo, da bi se v Kmečki zvezi združili vsi kmetje na Slovenskem v močno organizacijo, ki bi mogla reprezentirati kmečki stan. Govoril je tudi o pomenu »uredbe« o kmetijskih zbornicah in na koncu obljubil v imenu strankinih prvakov »našo krepko in prijateljsko podporo«.

Toda v tem letu je imel Korošec s Kmečko zvezo tudi nekaj zadreg. Brodarjev krog pa tudi članstvo KZ, ki je z občinskimi volitvami v kmečkih občinah prevzemalo mesta v občinski upravi, je bilo predvsem s finančno gospodarskim položajem občinskih uprav hudo nezadovoljno, o čemer govori tudi resolucija Županske zveze, ki so jo sprejeli na občnem zboru aprila 1937. V resoluciji prenovljene Županske zveze je sicer izrečena zahvala dr. Korošču in vladi, ki jo pozivajo, naj nadaljujejo »delo pomirjenja, sporazuma in gospodarsko-socialnega izboljšanja«, vendar je bilo hkrati izrečenih tudi nekaj kritičnih besed. Predvsem so zahtevali okrepitev banovinske samouprave, država naj bi občinam odvzela del bremen ali pa naj bi država odstopila občinam del svojih dohodkov. Izrečena je bila tudi pritožba nad osrednjo državno upravo, ki ne »upoštevata zajamčene enakopravnosti slovenskega jezika, ki je državni jezik kakor srbohrvatski«. Obenem tudi zahtevajo, da se uporablja slovenski jezik v vseh tiskovinah in razglasih, ki so namenjeni slovenskemu prebivalstvu.⁴ Te in še druge zahteve pa so kmalu dobile vse večje politične razsežnosti ob proslavljanju 20-letnice majniške deklaracije leta 1937, ko je prav med kmečkim prebivalstvom, ki je bilo z davki najbolj obremenjeno, hkrati oživljalo punktaško gibanje. Odsev razpoloženja kmečkega prebivalstva proti »jugoslovenarstvu« je zaslediti tudi v podeželskem glasilu slovenskega dela JRZ in Kmečke zveze – Domoljubu, ki je v nekaj člankih avgusta 1937 pisal o vprašanju politične zrelosti in o odnosu do slovenskega narodnega vprašanja. V tem času ne gre prezreti novega netiva proti srbski hegemoniji v okviru vprašanja sprejetja konkordata, kar je še dodatno vplivalo na negativno razpoloženje do režima. Zdi se, da se je politična volja po samostojni Sloveniji v tem času v določenem krogu Kmečke zveze poživila in da je imela zaslombo tudi v krogu sodelavcev – piscev Domoljuba. Tako ni naključje, da je pisec v Domoljubu, ko je razmišljal o politični zavednosti Slovencev, seveda močno ožigosal politične privržence bivšega režima JNS, hkrati pa zapisal zanimivo formulacijo narodnega programa, »za katerim stoji slovenski narod«. Med drugim je zapisano: »Slovenski narod ima še skoro sto let, t. j. od 1848, bistveno isti program, le razširjal in poglobljal ga je vzporedno z razvojem razmer. Danes bi ta program lahko na kratko izrazili takole: »V okviru skupne jugoslovanske države zahtevamo popolno politično, kulturno in gospodarsko samoupravo Slovenije in varstvo

⁴ Domoljub, 21. aprila 1937, št. 16, Važen zbor slovenskih županov.

naših rojakov prek državnih meja.«⁵ Nadalje so bili izrečeni očitki, da privrženci unitarizma delujejo v tem smislu, da bi Slovenci narodno in versko propadli, toda ker še noben narod ni naredil samomora, je jasno, da se tudi »Slovenci nismo pripravljene odreči niti ene naše slovenske osobine, temveč da hočemo živeti dalje kot samostojni narod, ki se svobodno razvija.«⁶ Kmečka zveza je bila poleti 1937 še posebej nerazpoložena zaradi uvedbe Kmetijske zbornice namesto Kmečke zbornice, s katero so upali, da bodo imeli v okviru »kmečkega parlamenta« kmetje več vpliva na zakonodajo na področju agrarizma. Vsi ti navedeni pokazatelji so med drugim napovedovali krizo v vodstvu in med članstvom Kmečke zveze, ki se je v političnih zahtevah približevala stari SLS. Z morebitnim odhodom dela vodstva Kmečke zveze in Županske zveze v opozicijo, kar bi bržkone potegnilo tudi članstvo na terenu in s tem oslabitev slovenskega dela JRZ, je računal tudi Korošec in tako ni naključje, da je dr. Miha Krek jeseni 1937, gotovo s pooblastili in navodili dr. Korošca, obiskal nekatere strankine organizacije pa tudi duhovščino, zlasti na Gorenjskem in jih prepričal, naj vztrajajo v vsedržavni JRZ ter naj zaupajo v politiko dr. Korošca in jo podpirajo. V tem kontekstu je zanimiva izjava Janeza Brodarja, predsednika Kmečke zveze, ki je bila objavljena v Domoljubu 10. novembra 1937. V njej je Brodar zapisal, da je Kmečka zveza le stanovsko-strokovna organizacija in da se je varovala političnega delovanja, kar pa ni bilo čisto res, če se samo spomnimo občinskih volitev; obenem je sam Brodar zatrdil, »da nimam nobene zveze z razdiralci naše slovenske in katoliške skupnosti ter izjavljam, da odobravam politiko dr. Korošca.«⁷ Podreditev Kmečke zveze vsedržavni JRZ, kar je posredno pomenilo tudi negativno stališče do sporazuma med kmetsko-demokratsko koalicijo (Maček-Pribičević in združeno srbsko opozicijo oktobra 1937) je imeti hkrati tudi za primer uveljavljanja Koroščevega političnega pragmatizma in taktike ter mišljenja, da je za slovenskega kmeta oziroma agrarni del bivše SLS, (če se omejim le na to), bolj perspektivno, če sodeluje s stranko, ki je na oblasti, kot pa v opoziciji. Bila je prilika, da slovenski del JRZ in z njim Kmečka zveza v okviru programa JRZ postopno sanira socialno-gospodarsko stanje kmeta.

Dr. Korošec se je poleti 1938 poleg slovenskega dela JRZ udeležil vseslovenskega tabora Kmečke zveze, na katerem je ta dobila priznanje, da je množična organizacija slovenskega kmeta, kar je glede na organizacijski razmah in njeno socialno-gospodarsko vlogo vsekakor bila. Korošec je v pomirljivem tonu govoril med drugim tudi o tem, da se je v zadnjih letih za kmeta »zopet vsaj nekaj storilo. Znižala so se davčna bremena, začela se je izredno težka in zamotana likvidacija kmečkih dolgov, vzpostavila likvidnost samoupravnih denarnih zavodov in naše Zadružne zveze. Kmetu se je dal nov zakon o gospodarskih zadrugah in ena ustanova izredne važnosti – to je vpepljava Kmetijskih zbornic, ki bodo, če se bodo dobro vodile, bodoče voditeljice za interese kmečkega stanu. Velikega pomena za kmeta je tudi nova šestletka za javna dela in državno obrambo v iznosu štirih milijard. Vse polno novih kmečkih vprašanj stoji

⁵ Domoljub, 25. avgusta 1937, št. 34, Se o politični zavednosti.

⁶ Ibid.

⁷ Domoljub, 10. novembra 1937, št. 45, Izjava g. Janeza Brodarja o pisanju Jutra, Primerjaj Jutra, 5. novembra 1937, št. 258, 7. novembra 1937, št. 260.

pred durmi kmečkega stanu, ki se bodo morala rešiti. Vlada je vedno voljna, da stori tudi nasproti kmetu svojo dolžnost«. ⁸ Korošec je tudi pohvalil kmeta in kmečki dom, da sta ognjišče narodne in katoliške zavednosti, da pa je kmet tudi »zvest svoji narodni državi«. Ko je nadalje dr. Korošec omenil morebitne skupščinske volitve, je pozval člane Kmečke zveze, naj ostanejo zvesti tistim, ki so bili v času režima JNS zaradi privrženosti opozicijski politiki preganjani, med drugim je omenil tudi šenčurski proces. Vtil jim je poguma, naj še naprej sledijo onim ljudem, ki so »vedno stali zvesti v vaši sredini in po svojih skromnih močeh delali za vaš napredek in vaše blagostanje«. ⁹ Kmečki tabor je imel velik odmev v jugoslovanski javnosti; pomembno je poudariti, da so o njem pisali tudi osrednji organ JRZ beograjska Samouprava, vladno Vreme, Politika in hrvatski časopisi.

Korošec je kot predsednik slovenske Zadružne zveze in državne Glavne zadružne zveze ter strokovnjak v združništvu v sodelovanju z drugimi ustanovami, na Slovenskem pa zlasti prek dr. Frana Kulovca, pospešil proces saniranja slovenskega združništva, s katerim je bila Kmečka zveza tesno povezana. Kot gospodarska organizacija je pričela skupaj s Kmetijsko zbornico tedaj v okviru pospešenega uvajanja načrtnega gospodarstva temeljito reorganizirati slovensko združništvo, v smislu zakona o gospodarskih zadrugah iz leta 1937. Rezultat tega je bila julija 1939 ustanovitev Posojilnice Kmečke zveze v Ljubljani, maja 1939 Osrednje blagovne zadruge s sedežem v Mariboru in leta 1940 preosnova Gospodarske zveze v Ljubljani v matico vsega kmečkega blagovnega združništva z okrog 170 zadrugami in s 70.000 člani. S tem naj bi se uresničevala, kot je pisal Orač, ideja organizirane samopomoči kmetov v združništvu. Vsestranski razvoj Kmečke zveze je dr. Korošec, ko se je udeležil njenega tretjega občnega zbora 1939, ocenil za razveseljiv pojav in z zadovoljstvom ugotavljal, »da se polagoma zopet vračamo k zbiranju, enotnemu gledanju na vsa vprašanja, k enotni volji za ustvarjanje in zidanje«. ¹⁰ Vsekakor je Korošec v tem času videl v množični Kmečki zvezi, katere članstvo naj bi imelo kmečko in slovensko narodno zavest in ki je po anšlusu še posebej poudarjala narodnoobrambno plat programa, neko jamstvo za ohranitev slovenstva na severni meji pa tudi slovenske katoliške skupnosti, toda v okviru jugoslovanske države.

Vodstvo Kmečke zveze in Kmetijske zbornice je ob smrti dr. A. Korošca v Oraču po pravici zapisalo, da je bil »najodličnejši delavec v naši združni organizaciji in tisti, ki je slovenskemu političnemu gibanju na Spodnjem Štajerskem že pred več kot tremi desetletji kot prvi dal kmečko stanovsko obeležje«, medtem ko je v zadnjih letih še posebej skrbel za skladno sodelovanje združnih in stanovskih organizacij, za blagostanje slovenskega kmeta. ¹¹ Na zasedanju sveta Kmetijske zbornice decembra 1940 je predsednik M. Steblovnik v spominskih besedah na dr. Korošca poudaril predvsem troje: 1. da se je dr. Korošec v političnem udejstvovanju že v začetku oprl »popolnoma na kmečko ljudstvo« in na čelu »organizirane kmečke armade« prevzel politično za-

⁸ Orač, avgusta 1938, št. 9.

⁹ Slovenec, 9. avgusta 1938, št. 181; Proboj, 13. avgusta 1938, št. 13.

¹⁰ Orač, april 1939, št. 4, Dr. Anton Korošec.

¹¹ Orač, januarja 1941, št. 1, Svet zbornice v spomin pok. dr. Korošca.

stopstvo štajerskih Slovencev. 2. da je do konca »s svojo izkušeno roko vodil najmočnejše kmečko oporišče, to je naše zadružništvo«, pa tudi z drugimi kmečkimi organizacijami je bil v »trajnem, najtesnejšem in neposrednem stiku« in 3. da je dr. Korošec obiskal prenekatero pomembnejše kmečke prireditve, kjer je »zbrano kmečko ljudstvo bodril, mu dajal poguma in kazal pot«. ¹²

Ob vprašanju odnosa dr. Korošca do katoliške mladine se bom omejila le na Slovensko dijaško zvezo, ki je bila sicer v času čiste diktature razpuščena. V njenem okrilju pa je na univerzitetnih avtonomnih tleh še naprej delovala Akademska zveza, medtem ko so bili dijaški krožki na srednjih šolah razpuščeni. Vsa leta, vključno s svojo internacijo, je bil dr. Korošec tesno povezan z vodstvom Akademske zveze, kasneje z akademskim klubom Straža, ustanovljenim 1937, medtem ko z obstoječim političnim klubom Slovenski jug (z istoimenskim glasilom) na ljubljanski univerzi v okviru Omladine (mladine) JRZ, ni imel posebnih stikov; z njimi je komuniciral dr. Miha Krek. Četudi je bila SDZ formalno od oblasti odobrena šele aprila 1939, je dr. Korošec podpiral njene zahteve, da so že leta prej obnovili delovanje, sprva na srednjih šolah, zatem na srednjih strokovnih in meščanskih šolah. Vodstvo SDZ, (C. Žebot, F. Casar, M. Poštovan in drugi), je Korošca večkrat obiskovalo v Beogradu, posamezniki so mu poročali o svojem delu, pri čemer jim je kot notranji minister tudi svetoval, kako naj se izognejo preprekam pri organizacijskem delu, vselej pa jim je tudi veliko pomagal z denarnimi prispevki. Kadar je bil v Sloveniji, bodisi v Ljubljani v Marijanišču ali na oddihu v Begunjah, je skoraj vedno povabil k sebi skupino dijakov in jim predaval o socioloških, gospodarskih in političnih vprašanjih. Pri tem je potrebno poudariti, da člani SDZ in tudi njihovo vodstvo praviloma niso bili organizirani člani mladinske JRZ, (bilo je nekaj izjem), še manj pa političnega kluba Slovenski jug, ki je bil podružnica beograjskega kluba na ljubljanski univerzi.

SDZ je ostala torej po ustanovitvi mladine JRZ 1936 še vedno v celoti pod vplivom duhovnega vodje dr. L. Erlicha in hkrati dr. A. Korošca in je za razliko od državne JRZ utrjevala krščanski solidarizem in slovenski narodni program, kar je bilo simbolično nakazano na zvezni skupščini SDZ v Mariboru, ko so oktobra 1939, torej že v času vojne vihre v Evropi, na Slomškovem grobu zaslužnemu narodnemu utemeljitelju prisegli zvestobo veri, slovenskemu jeziku in narodu pa tudi »svoji narodni državi Jugoslaviji«. Vse to so upoštevali tudi v svoji narodnoobrambni dejavnosti. Ko je SDZ vodila veliko zbiralno akcijo za zgraditev počitniškega doma SDZ v bližini Ljubljane, je prevzel dr. Korošec častno pokroviteljstvo in se zanimal za njen potek.

K tej kratki osvetlitvi bi še dodala, da se je SDZ po Koroščevi smrti začela imenovati »Koroščeva mladina« in da so ustanovili Koroščev fond, ki naj bi gmotno podpiral najbolj socialno ogrožene študente in dijake.

---

¹² Ibid.

Anka VIDOVIČ-MIKLAVČIČ

DAS VERHÄLTNIS VON DR. KOROŠEC ZUM BAUERNBUND (KZ)
UND ZUM SLOWENISCHEN JUGENDBUND (SZD)

Z u s a m m e n f a s s u n g

Nach der Auflösung der Slowenischen Volkspartei gelang es ihrer Führung in der Zeit der Diktatur den landwirtschaftlicher Teil der Partei in die Sträde-Fachbauernorganisation des Jugoslawischen Bauernbundes-JKZ (1929–1931) umzugestalten. Vor allem hatte sie eine führende Rolle in der politischen Tätigkeit bei der Unterstützung der Stimmnahme von Korošec gegen die Staatsliste von Živković in der Zeit der Parlamentswahlen im November 1931.

Als Innenminister in der Regierung von Stojadinovic sorgte Dr. A. Korošec für die Wiederherstellung des Bauernbundes (1935–1941) und verfolgte sein Organisationswachstum als die Tätigkeit an sich, sprach auf ihren Gemeinde- und Volksversammlungen und trug zur Reorganisierung und Sanierung slowenischer Genossenschaften bei, womit er wirtschaftlich auch den Bauernbund unterstützte. Dr. Korošec stützte sich also seit Beginn seiner politischen Tätigkeit, als er die Vertretung steirischer Slowenen übernahm, auch in den Zwanziger und Dreißiger Jahren bis zu seinem Tod, vor allem auf das Bauernvolk, und kümmerte sich um eine einvernehmliche Zusammenarbeit der Genossenschafts- und Ständeorganisationen. Von zahlreichen katholisch-klerikalen Organisationen war Dr. Korošec am intensivsten mit dem Slowenischen Jugendbund (SZD) verbunden, der zuletzt mit Hilfe von Auserwählten des slowenischen Teils der JRZ im April 1939 zur legalen Organisation auch an Mittel- und bürgerlichen Schulen wurde. Dr. Korošec unterstützte die SDZ bis zum Tode moralisch und materiell, nach seinem Tode faßte die SZD den Beschluß, von nun an den Namen »Korošec Jugend« zu tragen.